

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРОБЛЕМА АСИМІЛЯЦІЇ В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (ДОСВІД ТАЙВАНЮ)

Стаття присвячена проблемам збереження традиційних елементів народної культури австронезійських аборигенів Тайваню та заходам державної політики в умовах трансформаційних і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: Тайвань, етнічна політика, Союз аборигенів Тайваню, Парк культури аборигенів Тайваню.

Тайвань – великий острів у Східній Азії з населенням 23 млн. чол. Від материкового Китаю його різнить велика кількість специфічних рис, зумовлених особливою історією острова. Автохтонне населення Тайваню складає 458 тис. чол., або 2% населення острова, говорить різними мовами австронезійської мовної сім'ї та поділяє багато звичаїв інших за походженням груп населення Південно-Східної Азії. Мешкають аборигени здебільшого у центральних гірських районах та на східному узбережжі острова. Урядом офіційно визнаними є 13 племен – *амі, атаял, бунун, кавалан, пайван, пуюма, рукаі, сайсіят, сакізая, тао (ямі), труку, шао та цоу.*

Більшу частину XX ст. історії Тайваню уряд – спочатку японські колонізатори, згодом – гоміндан – диктував, якою повинна бути "культура" на острові. Зміни останніх десятиліть XX ст. активізували розуміння унікальності багатьох сторін тайванської культури та сприяли появі дискусій про те, як повинна діяти в умовах глобалізації влада¹. Традиційно-побутовій культурі аборигенів до того часу не надавалося велике значення, оскільки в центрі уваги перебувала культурна спадщина континентального Китаю. Політика в царині культури почала змінюватися в 80-х рр. XX ст., коли власне розуміння поняття культури набуло ширшого сенсу². До відміни військового стану у 1987 р. офіційна політика в галузі культури зводилася, головним чином, до цензури публічних виступів, друкованої продукції та інших засобів масової інформації. Але ще до початку повної лібералізації накреслилися зрушення у духовному житті. Державний план розвитку, прийнятий 1977 р., передбачав створення культурних центрів у кожному повіті. За чотири роки створення урядового Комітету в справах культури (далі – КСК) з метою сприяння розвитку різних видів мистецтв дало різкий поштовх відродженню традиційно-побутової культури аборигенних народів Тайваню. У 1982 р. був прийнятий Закон про збереження культурної спадщини, що стало важливим кроком до офіційного визнання локальної історії та традицій Тайваню; 1985 р. була заснована премія за досягнення в галузі народного мистецтва, з 1989 р. кращим представникам народних промислів – різьбярам, лялькарям, музикам – надається почесне звання "Майстер народного мистецтва". Попри всі ці заходи виключний інтерес уряду до економіки та політики призвів до маргіналізації питань культури в усіх галузях, включно з виробленням політики в цій сфері, законодавством та бюджетом.

Протягом останніх десятиліть аборигени ведуть постійну боротьбу за визнання суспільством їх прав та інтересів. На початок 90-х рр. XX ст. зміцнів рух, учасники якого прагнуть відродити та розвинути найдавнішу частину культурної спадщини Тайваню. Із запровадженням двох законів – згаданого вище Закону про збереження культурної спадщини та Закону про оцінку впливу на оточуюче середовище (1994) – була створена міцна правова база для збереження унікальної аборигенної культури.

29 грудня 1984 р. групою аборигенів, місіонерів та ханьців був створений Союз аборигенів Тайваню (АТА), спрямований на подолання економічної експлуатації, соціальної дискримінації, політичного гноблення та культурного занедбання. На думку активістів АТА, корінне населення острова впродовж 1624 – 1992 рр. зазнало колоніальної експлуатації. Першим значним досягненням АТА стало прийняття в липні 1994 р. Національними Зборами Китайської Республіки рішення про болючому питанню про офіційне найменування корінних мешканців острова. Була прийнята поправка до конституції, згідно якої було вилучено поняття "шаньбао", буквально "гірські співвітчизники", яке аборигени вважали образливим. В новій редакції вони отримали назву "юаньчжумінь", тобто "корінні мешканці" або "аборигени". Наприкінці 1990-х виникли різноманітні суспільні організації, які займаються проблемами аборигенів. Існують політичні, економічні та соціальні об'єднання (як, наприклад, Союз тайванських сіл), діяльність яких спрямована, головним чином, на реконструкцію традиційних поселень аборигенів, сприяння викладанню мов корінних народів (фінансуються урядовим Комітетом у справах аборигенів; Комітет надає допомогу 40 таким навчальним центрам по всьому острову; багато з цих центрів засновано християнськими церквами). Існують локальні об'єднання – Федерація у суспільних справах [народу] ямі; Фонд розвитку культури та освіти [народу] бунун тощо.

1 грудня 1996 р. при урядовому Виконавчому Юані був створений згаданий вище Комітет у справах аборигенів, який є організацією, яка наділена правом координувати роботу інших державних установ (насамперед провінційних комітетів у справах аборигенів), пов'язаних із сферою його діяльності, здійснювати загальне планування в питаннях, пов'язаних з аборигенами, та контролювати здійснення різноманітних проектів та програм. З провінційного підпорядкування до Комітету перейшов Парк культури аборигенів.

Однак економічний та соціальний статус корінних народів покращився недостатньо. Принизливе найменування та тенденційне висвітлення історичних подій пішли у минуле, але при цьому нічого не зроблено для створення позитивного іміджу аборигенів або внесення в шкільні підручники будь-якої інформації, яка сприяла б поліпшенню взаєморозуміння між представниками різних етносів. Минулі стереотипи сприйняття аборигенів досі широко розповсюджені. Зустрічаються люди, які вважають, що всі п'яниці та малолітні повії на острові – вихідці з аборигенів. Політичний статус аборигенів покращився. Згідно закону, аборигени мають квоту представників на всіх рівнях державної влади. Котрі чотири роки міністерство внутрішніх справ проводить дослідження рівня життя аборигенів в економічному аспекті.

У травні 2002 р. урядом був прийнятий шестирічний план національного розвитку "Виклик-2008", одним з 10-ти компонентів якого стала програма "Оновлення та розвитку місцевих громад", спрямована на економічну підтримку автохтонних народів – головним чином, туристичну індустрію. Рекламуючи, за підтримки уряду, влаштованих фестивалів чи традиційних свят та обрядів, аборигени намагаються ознайомити співвітчизників із своєю традиційно-побутовою культурою.

Наразі уряд сприяє збереженню ними своєї традиційно-побутової культури. Відкриття в 1987 р. у повіті Піндун Парка культури аборигенів Тайваню, який є одним з найбільших етнографічних скансенів в Азії, заклало міцний фундамент для подальшого розвитку автохтонної культури. Парк загальною площею 82,65 га – центр популяризації матеріальних та духовних скарбів аборигенів. Тематичним планом скансену передбачені мультимедійна зала, експозиція постійно діючої та періодично оновленої виставки артефактів традиційно-побутової культури, а також павільйони, в яких можна спостерігати за роботою народних майстрів – ткаць, різьбярів, гончарів тощо. 1995 р. в Парку було розпочато здійснення програми підтримки традиційних ремесел аборигенів.

Проводиться урядова підтримка програм, спрямованих на збереження та пропагування музичної та танцювальної культури аборигенів острова. 1991 р. молодь, представники різних аборигенних етносів, створили Ансамбль пісні та танцю аборигенів Формози (АПТАФ). Цей колектив став першою музично-хореографічною групою корінних мешканців острова, яка виступила на сцені Національного театру – на території тайбейського меморіалу Чан Кайші. Існування колективу забезпечував урядовий КСК. Цінність постановочного танку цієї трупи в тому, що вона працює в тісному контакті з науковцями Інституту етнології Академії Сініка, які запропонували учасникам колективу метод стаціонарного дослідження традиційного народного

танку³. Так, за фінансової підтримки Національного фонду культури та мистецтв учасники АПТАФ впродовж кількох місяців мешкали в общині аборигенів народності *луяма* в Тайдуні, на сході Тайваню. Трупа продемонструвала результати своїх зусиль у липні 1992 р., представивши спектакль "Спогади про новорічну церемонію", в якому були використані традиційні музика та танці аборигенів племені пуюма.

Аборигенні народи зазнають усе більшої аккультурації в умовах абсолютної чисельної переваги у тайванському суспільстві етнічних ханьців. Однак, у ряді випадків ще зберігаються напружені стосунки між аборигенами старшого покоління, які, виступаючи за відокремленість своїх общин, досі проводять розподільні кордони між різними корінними етносами острова. Як наслідок, окремі общини аборигенів не зовсім прихильні до чужинців. З такою ситуацією стикнулися учасники АПТАФ, коли отримали відмову від старійшин племені *сайсіят* на прохання дозволити вивчати ритуальні пісні та танці, які виконуються двічі на рік на церемонії Пастаай. Сайсіят, які мешкають у гірській місцевості повіту Мяолі на півночі Тайваню, суворо дотримуючись традицій, не дозволяють чужинцям спостерігати обрядові дії, побоюючись гніву Вуву, духу предків. Засобами "народної дипломатії" учасники АПТАФ отримали етнографічний хореографічний матеріал народності сайсіят, на основі якого створили спектакль, представлений 1994 р. на сцені Національного театру в Тайбеї. Запрошені на прем'єру старійшини сайсіят були настільки задоволені результатом, що взяли участь у виконанні танців. Стаціонарне дослідження ритуальних танців та пісень учасники трупи АПТАФ проводили також серед аборигенів племен *бунун*, *цоу*, *пайван*, *амі* та *ямі*.

У подальші роки ансамбль успішно виступає та гастролює у країнах Європи, Азії, США, отримуючи схвальну критику професіоналів-танцюристів, етнологів та шоуменів, потрапляючи на шпальта таких провідних світових видань, як *The New York Times*.

Хоча трупа отримує від КСК субсидію в розмірі 55880 дол. США на рік, утримання виконавчого колективу вимагає більше коштів, ніж може надати уряд. Крім того, згідно відповідної програми КСК, передбачено, що творча група повинна створювати щороку один новий спектакль, аби мати право на фінансову допомогу КСК. Оскільки постановка нового спектаклю у АПТАФ становить півтора року, йому доводиться створювати додаткові номери меншого масштабу, аби залишатися у списку одержувачів субсидій від КСК. Вирішивши досягти права отримувати субсидії від недержавних установ та приватних осіб, 1995 р. АПТАФ змінив свою назву та свій статус: тепер колишній ансамбль відомий як Фонд культури та мистецтва танку аборигенів Формози.

Помітний внесок у справу фіксування та популяризації культурної спадщини автохтонних народів робить видавнича компанія "Нань тянь", яка публікує різноманітні матеріали аборигенної тематики з середини 70-х рр. XX ст. Першою ластівкою було репринтне видання відомостей про аборигенів, зібраних японськими етнологами протягом 1895 – 1945 рр. Результати досліджень, проведених японцями, становлять велику цінність і сьогодні – в них можна віднайти інформацію по багатьом аспектам функціонування аборигенних співтовариств.

А Музей аборигенів Формози "Шунь-ї" проводить роботу по збору та перекладу китайською мовою письмових джерел періоду голландської та іспанської колонізації острова (перша третина XVII ст.). На сьогодні цей приватний музей, створений 1994 р., за допомогою залучених вчених-етнологів з *Academia Sinica* здійснює проект пошуку в історичних архівах Нідерландів документів та матеріалів (типу записів у судових журналах та комерційних паперів), пов'язаних з аборигенами Тайваню. Результатом здійснення даного проекту, ініційованого майже 10 років тому, будуть чотири томи матеріалів, три з яких вже вийшли друком.

Невпинно зростає кількість різноманітних видань, що спираються не лише на іноземні матеріали, але й тайванські. Це явище пов'язане з активізацією етнологічних досліджень у 70-ті рр. XX ст. та скасуванням військового стану наприкінці 1980-х, – засобом, у результаті якого усі мешканці острова отримали вільний доступ у гірські райони, які є місцем компактного проживання аборигенів, і раніше, впродовж тривалого часу, закритих для відвідин більшості громадян, у тому числі науковців-етнологів. Антропологи, які досліджують автохтонне населення Тайваню, отримали, таким чином, можливість проводити польові дослідження. Додатковий імпульс цим дослідженням надала також політика індигенізації – підкреслення важливості "ґрунту", місцевих компонентів багатогранної тайванської культури, яка проводиться урядом останні двадцять років.

Великою подією в культурному житті острова став випуск серії альбомів балад основних аборигенних народів Тайваню, здійснених компанією звукозапису "Фенчао іньюе". Перший альбом випущений 1992 р. і присвячений музичній спадщині племені бунун. 1998 р. було випущено серію з восьми альбомів з баладами різних груп рівнинних аборигенів (пінпу). Ця подія мала важливе значення, оскільки в результаті асиміляційних процесів пінпу майже зникли як самоідентифікуюча одиниця.

Попри ріст інтересу до культури аборигенів та їх общин і всі зусилля, які докладаються для ознайомлення суспільства з культурою автохтонного населення острова, відповідні публікації та видання зазвичай не мають комерційної ваги. В результаті, ці видання не приносять прибутку, а на практиці уряд та музей "Шунь-і" субсидують багатьох з них. На сьогодні загальна частина видань аборигенної тематики у видавництвах складає 1/5 каталогу, а більшість видань реалізується у кількості кількох сотень екземплярів. Існують виключення, але вони підтверджують правило. Це, приміром, книжки коміксів з аборигенною тематикою, але ці видання неспівставні з тиражами та обсягами продажу друкованої та аудіо продукції панівного напрямку.

У липні 2006 р. створений Центр інформації по аборигенним етносам (ЦІАЕ), який має на меті збір відповідних публікацій та створює оцифрований архів матеріалів, які стосуються всіх аспектів культури та побуту корінних етносів. Мета ЦІАЕ – стати незамінним джерелом інформації для осіб, які проводять дослідження у даній галузі. Велику допомогу співробітникам ЦІАЕ надає Комітет у справах аборигенних народів (КСАН), який відповідає за реалізацію державного п'ятирічного проекту збору, систематизації, оцифрування і збереження пам'яток матеріальної (архітектура, мистецтво) та духовної (міфи, легенди, традиційне медичне знання тощо) культури. У віддаленій перспективі КСАН сподівається домогтися від уряду права використання латинізованої системи письма, яка більш точно передає фонетику аборигенних мов, а не китайської ієрогліфіки, як це широко практикується зараз. З цією метою у грудні 2005 р. КСАН опублікував системи латинізованого письма для різних аборигенних мов. Починаючи з 2007 р. учні аборигенного походження на вступних іспитах до середньої школи старшого ступеню чи коледжу мають право на 10-ти відсоткову добавку балів до свого загального результату, якщо здадуть екзамен з рідної мови. 2005 р. латинізованим письмом мови амі було видруковано Біблію, а згодом – мовами народів пайван, бунун, атаял, труку, ямі та рукаі.

Негативним прикладом втручання держави у справи аборигенної общини може "похвалитись" народ ямі. Представники цього етносу ще у середині ХХ ст. мешкали у традиційних дерев'яних напівземлянках. Протягом 1966 – 1977 рр. уряд Тайваню здійснив план, згідно якого традиційні будинки тотально знищувалися, а на їх місці зводилися будинки сучасного типу. Така необачна політика уряду призвела до того, що на о. Ланьюй, на якому мешкають ямі, майже не лишилося прикладів традиційної забудови, а відтак звужується поле діяльності етнологів, які досліджують культуру та побут ямі.

Останніми роками уряд намагається скористатися з помітного пожвавлення ринку внутрішнього туризму для залучання туристів у райони проживання корінних народів (як, наприклад, повіт Улай – місце компактного проживання народності атаял)⁴. 2005 р. він прийняв план розвитку туризму в цих районах під назвою "Шість зірок". Заохочується використання аборигенними общинами своїх природних ресурсів та культурної спадщини для розвитку туристичної інфраструктури та бізнесу. Одним з місць, де чудово працює цей план, є район Матайань повіту Хуалянь, де мешкає одна з общин народу амі і розташована найбільша за площею заболочена місцевість на Тайвані. Після відвідин місцевого музею, розташованого у побудованому 70 років тому традиційному будинку амі, туристи спостерігають за риболовлею традиційним способом амі, а потім куштують цю рибу, приготовану за традиційними рецептами у місцевому ресторані. Сувенірні крамниці також приносять общині прибуток, але аборигенам часто-густо бракує капіталу та знань, необхідних для збуту продукції.

В останні роки нерідко випускники вузів повертаються до рідних селищ і створюють невеличкі майстерні-студії з виробництва предметів народного промислу. Окремі підприємці налагоджують видання газет та журналів, адресовані читачам корінних народностей Тайваню, як, наприклад, газета "Австронезійські новини" (кит. мовою).

Тотальна інтернетизація суспільства наддала можливість створювати урядові та неурядові сайти аборигенних громад. Велика кількість відвідувачів таких інтернет-сторінок говорить про важливість та інформативність цієї роботи. Існують громадські веб-сторінки аборигенів народностей атаял, бунун, пінпу, ямі, цоу, рукаї, пума, шао та амі. Вплив інформаційних технологій на суспільне та культурне життя загальновідомий, кінцева мета – збереження та популяризація культурної спадщини, використання цієї інформації для задоволення потреб існуючих та майбутніх он-лайн-співтовариств на різних освітніх рівнях.

Отже, кроки по збереженню своєрідної спадщини аборигенних культур, здійснювані урядом та неурядовими організаціями, здійснюються в той час, коли аборигени асимілюються панівною частиною суспільства. Робота ця важлива не лише з точки зору культурної антропології, але й з точки зору підтримки зв'язку цих народів зі своїм корінням та зміцнення їх етнічної самосвідомості. Традиційний стиль життя тайванських аборигенів й у подальшому буде підлягати зовнішньому тиску. Це – неминучий наслідок соціально-економічного розвитку сучасного суспільства. Тайвань та його аборигени повинні рухатися шляхом прогресу, однак поряд з цим вони повинні зберегти унікальне обличчя острова, його культуру, яка становить спадщину аборигенних етносів. Утративши цю спадщину, Тайвань лишиться майбутнього, хоча б тому, що втратить доходи від туристичного бізнесу. Тому необхідно, щоб у процесі розвитку острова зберігався розумний баланс. Такий баланс є вигідним як для аборигенів, які хочуть зберегти свою традиційно-побутову культуру, так і туристам.

¹ Tau-ming Lee. Representations of Aborigines in Taiwan by Movies and Televisions in Taiwan for the past 100 years // *Movie Review Bimonthly*. – Vol. 12(3). – 1994. – P.55 – 64.

² Wu Yau-Fong. Taiwan's Aboriginal Administration Policy // *Southeast Journal of Social Science*. – Vol.16. – N.2. – 1988. – P.61 – 75.

³ <http://fasdt.yam.org.tw/>

⁴ Lee Coral. Dream weaver // *Taiwan panorama*. – Vol. 31. – №6. – 2006. – P.82 – 87.

Статья посвящена проблемам сохранения традиционных элементов народной культуры австронезийских аборигенов Тайваня, а также мерам правительственной политики в условиях трансформационных и глобализационных процессов.

Ключевые слова: Тайвань, этническая политика, Союз аборигенов Тайваня, Парк культуры аборигенов Тайваня.

The article examines the issues of preservation of traditional elements of people's cultures of Taiwan's austronesian aborigines as well as government measures in this field taking into consideration the processes of transformation and globalization.

Key words: Taiwan, ethnic policy, Alliance of Taiwan Aborigines, Taiwan Aboriginal Culture Park.